

PRAGIEDRULIAI

VALIULIO PASAKA

Senas senas buvo dievų medis Ažuolas, augmenų karalius – Juodžius. Jo milžinkapiui Kelmui – jau gerai į antrą tūkstantį metų. Vis dėlto Juodžius – tik pats jauniausias gentis tų Lietuvos milžinų, kurių čia pilna būta tais laikais, kurius bemini pasakos. Nei pats Juodžius nebeatmena, kaip jų čia dideliais, dideliais klumpiais po balas klampota, po vandenį pūškota.

– Ar negerovė čia Lietuvos žemę taip sudarkė?

Gerai sako dainius Baranauskas: „Kalnai ant kalnų ir ant tų kalnų kalnai ir maži kalneliai“.

Neva piktai kreita „lietuviai, per amžius buvę“ jos šeimininkai ir naudotojai. Gi širdyje laimina tas darbščias pajėgas, tuos milžinus, kurie čia keliones keliavo ar vietoje ruošės žygiavos, išmindžiodami slėnių slėnelius, prikaupinėdami kalnų kalnelių.

Eina milžinas, po juo žemė linksta, žemių, vandenų jam į klumpius semias. Žengs kelis žingsnius, jau ir pilni. Iškratys žemes iš klumpio – tai tau ir kalnas ar kalnelis; jei mažiau būta prisisemta – tai tau kalva ar kalvelė, jei dar mažiau – tai kaubrys ar nuovalys pasidarė. Šliūkšterės vandenį iš klumpio – už mylios, už antros ežeras atsivėrė, čia pat gi, buvusiojo vandens vietoje, žemę arkis ar viksvų pjaukis.

Ir pridarė milžinai Lietuvoje tokios įvairybės, kuri tik žmonių akis savo grazna džiugina, o širdis derlium malonina.

Miela malonu Lietuvoje ne tik dėl to, kad įvairu, dar ir dėl to, kad įdomu, slėpinga. Visa jos gamta tai vienas ištisas geriausias senovės dokumentas: tik mokėk jo raides paskaityti. Niekur kitur nerasi, – tai visi žinovai pasako, – tiek geografinių vardų kaip Lietuvoje.

Čia kiekvienas kalnelis, kiekvienas pievokšlis, ką besakysi apie upelius ir ežerėlius, kalba mums tokiais senoviniais vardais, kurių reikšmės nė neatspėsi. Kas kaimas, tokių vardų po keletą, net po keliolika, be pastarųjų vietovardžių: parūdimių, pabrasčių, paraisčių, užbalių, išgenių... Aure vienam Juodžiaus kelmui kiek senovės draugų ir kaimynų: Beragis, Dviragis, Vasintas, Alaušas; Jera, Malaiša; Popšutė, Pagrubis, Gaidžkalnis, Valiulis; Įvodos, Kovynė, Vaduvos, Žigė ir kiti. Visi jie kitą kartą buvo gyvi ir tebėra gyvi žmonių padavimuose.

Kas visa tai atspės, kam, dėl ko ir kada taip praminta? Oi, kad kas tai įspėtų: daug ko jie pasakytų. Tik ar bėra kas bent mėgintų atspėti?

O, dar yra! Tai mes, rašytojėliai, poezininkai, burzduliai, žyniai, vaidilos. Milžinai išnyko, tik mes juos tebematome, nes jų dvasios paliko ir šneka mums iš savo milžinkapių, šneka iš Juodžiaus kelmo, šneka iš Valiulio kalnelio, iš piliakalnių skardžiuose ir iš kūrgrindų neišbrendamose klampynėse. Kam gi būtų kadaise pilstę kapkalnius, jei ne ainiams pasakyti, kas po jais guli kūnu, kas ant jų dvasia liūdi? Klausyk jų – atsakys.

Mėnulio pilnatyje dvyliktą nakties ar giedrą vidudienį, kada visa, kas gyva, nurimsta, net ir laukų darbininkėliai sugula pokaičio, gi tau, dykiniui svajotojui, pasidaro taip liūdna, kad nebesižinosi, kas bedarą, – eik tada dar toliau iš žmonių skruzdėlyno, kur už balų pelkių, miškų, ežerėlių, išsirink patį aukštąjį kalnelį ar piliakalnį ir pasieškok tokio žodžio, kurs atkviestų bent vieną milžino dvasią. Jei tu būsi pasiilgęs, tu rasi tokių žodžių:

Oi, Valiuli, Valiulėli, Valiulėli!

Oi, Valiuli, Valiulėli, Valiulėli!

Oi, Valiuli, Valiulėli, Valiulėli!

Kam tu pyleis šį kalnelį, šį kalnelį?

Kam tu kaupeis piliakalnį, piliakalnį,

Toki aukštą apskrituolį?

Ir ims tau Valiulio dvasia alduoti poetų lūpomis, istorijos žiniomis, žmonių pasakomis. Tik mokėk viską suimti liūdnon savo širdelėn.

Užė braškėjo medžiai nuo vėjo

Ten, kur lietuviai gyveno.

Ten miškai siaudė, ten meškas gaudė¹ –

vieni patys tų tankių gyventojai. Svetimas čia nė kojos neįkėlė. Kas gi įkėlė, tuoj tankyje paklydo ar baloje prasmego, nes taip baisiai juos lietuviai užkeikė:

– Kad tave, svetimasis gude, Perkūnas kur girioje užmuštų!

– Kad tu, likęs gyvas, kur baloje prasmegtumei!

Girios ir balos ilgai laikė lietuvius užstojusios nuo nevidonų užpuolikų. Tol, kol Straublys neišgėrė vandeny, patiekdamas girinaičiams dirbamos žemės; tol, kol jų nepriviso tiek, kad noromis nenoromis teko išeiti į aikštes ir pasirodyti svietui.

Ilgos, ilgos lietuvių trimitos, garsus, garsus jų girioj šaukimas. Vis dėlto nesiskverbs tol į girią, nesukvies iš toli aikščių ginti. Telkti talką prieš priešus – tai kalnų dalis. Ir jie ėmė lietuviams tarnauti: ar mums būti, ar žūti – bet tik drauge visiems.

Ir pasiūlijo lietuviams aukštuosius stačiaskardžius kalnagalius, įsikišusius į vandenį ar į liūną, iš kur matyti tol tol palei slėnį, palei pelkes, palei ežerą, kurių pakraščiais žmonių kibžda. Susipilkite kalvas dar aukščiau, nusiūriokite šonus dar staigiau, kad niekas į juos neįliptų ar lengvai nugriūtų pastūmėtas. Užsikirkpate aplink kalną pečininkus – terasas, užsitverkite nuo vylų stipriom sienom: teskrendie iš už jų – jūsų vylos, telekie iš už jų – jūsų akmens ir rąstai, ar deganti derva, ar karštas vanduo. Jei betgi išlauš vieną sieną, smukit greitai už tos, kur aukščiau. Netesės ir antroji – tai pats viršus dar liko. Nejaugi priešas nepails, viso vieko neišgaišins?

Ir mes pylėmės piliakalnius tarp girių, kad žiūrėtų į tolį, kur gyvenimas kibžda, kad iš tolo matytų, kas čia daros. Susikurk viršų laužą nakties laiku – per tris mylias matysis pašvaistė ir be varpo duos žinių pavojaus. Slėpsis vieni į tankį su turtais; vyrai šoks į pilkalnį stuburgaliais kauti tų, kas nekviestas bus čia atėjęs.

Ir žiūrėjo apylinkių žmonės dieną naktį į savo sargybą, į piliakalnį aukštą, ar neleidžia jiems kvieslio, kaip šienautojai dairo į dangų, ar nežada lyti. Jei ramu „iš tos pusės“ – širdys džiaugės ir laimino – kalną. Jei laiku davė žinią, pavojui ateinant, vėl laimino kalną, kad nedraugas ūmai neužklupo. Ir piliakalniai virto – Tėvynės Sargais.

Čia mes rinkomės gintus nuo priešų, iš čia siuntėm visur laukabėgius, kad, nuėję lig sienos ir tol dar už sienos, sektų žingsnius kaimynų ir jų žygius skaitytų; grįždami gi žinių palikiotų ten, kur stovi sargybos kaip mūsų pilkalniai, ar sutelkę talkas čia paliktų.

Čia gyvenimas virė ir dieną, ir naktį. Žmonių būriai tai rodės, tai nyko, ir nieks nežinojo, kur, į kokią tankynę; kur juos deda Valiulis, vaidila ir žiniuonė. Gal juos veda į mišką, o gal ir į rūsį, kad iš žemės išdygtų, kai bus reikals.

Čia mes garbinom dievus ir prašėm, kad padėtų. Čia mes deginome ugnį, ne skiltuvu skeltą, ne iš pinties įžiebtą, tai ir gesti neleistą. Dieną naktį ugnelė rusėjo; dieną naktį kalbelės tekėjo tų, kur mokės visą kraštą pažinti, jojo žmones ir dievus, ir patyrė, kas buvo.

Nuo kas buvo į kas bus – tik vienas žingsnelis. Mūsų žyniai – vaidilos: ne krivulė jųjų galybė, tik

¹ Eilutės iš A. Baranausko eilėraščio „Dainu dainelę“.

protas. Kol čia buvo ilsėjosi, bėrė mokslą, gydė kūnus ir sielas ramino, švietė protus ir ateitį lėmė. Tai ir plūdo svietelis į piliakalnį mielą, kad ir kuokas nameliuos už durų palikę. Kaigi grįžo atgal, širdys, mintys jų – čia, kalne, paliko.

Grįžo žmonės namo ar toliau kur keliavo, aš gi vienas, Valiulis, čia kalne likau sargu žmonių, tėvų žemės, kursčiau ugnį ir kroviaus naują laužą kaip trobą, kad vėl būt kas uždegti. Laikiau ugnies gyvybę, laikiau tautos gudrybę, susiėmęs į protą ir širdį, ir pats tapau – išminties pilnas.

Daug daug metų praslinko, kaip piliakalnis rados, ir vis žmonių jausmai jį gaubė ir kaitino iš tolo. Ir tapo jų prisigėręs kaip pintis. Visa, kas šventa; visa, kas galinga, čia pat susirinko: kalnas tapo – slaptimis ūdrotas. Čionai rados visa, kas buvo, ką matė žmonelės ir ką norėjo matyti, nors nematė.

Viršuje buvau aš, buvo žynių ir laukabėgių, – tai žmonių akims. Gi jų širdžiai, vaizduotei buvo kitas pasaulis, tai ten, kur uola aure laiko duris užritus. Ten žmonelės suskrovė visą savo reikiamąją galybę, kurios turi susrasti, valandai atėjus, nors akims jos ir nėra.

Ir pasidarė Lietuvos piliakalnis toks pat paslaptingas kaip sfinksas Egipte: ar jis žiūri tolyn, ar į vidurį savo, ar galvoja ir ką jis ketina, tai atspėk. Jei atspėsi, daug daug sužinosi, tiek daug, kiek aš kad žinojau, Valiulis. Man atviros buvo žmonių, gamtos ir to piliakalnio sielos, nes gamta ir jos kalnai – taip pat turi sielą.

Aš mačiau, gamta jautė, kada Straublys baigs darbą – slėnio vandenis išgerti, ir nerimom. Sukilo vandenai, savo galą išvydę. Taškės blaškės į kriaušius, daugel žmonių skandino, daugel žalos jiems darė, kol susprato juos nuraminti. Siuntė žmones ant šito kalnelio, kad įspėtų vandens vardą, kuriuo skiriama jiems yra vieta. Tars jų vardą ne tą, kurs jam nepritinka – tykš vanduo aukščiau kalno ir nuplaus neišmanėlių spėjimą.

Daug jų žuvo, o vandens vis tebenerimo. Ir atėjo žmonės į mane.

– Oi, Valiuli, žiniuone, dievų tarne, tėvynės sargeli! Jei dar yr kam atviros paslaptys krašto, tai tik tau. Tiek jau metų tu renkies žmonių išminties ir dievų norų, tiek jau metų juos derini savo genčių milžinų palikimams, – tark dabar savo išminties žodį: skirk šiam gaivalui atilsio vietą.

Pasirengiau mirti, tik ne ant laužo, kurį pats buvau susikrovęs: vandeny. Vilkaus kunigo rūbais, baltais ilgais trinityčiais, stojau čia ant kalvelės ir sušukau:

– Ramaus, nors gilaus Beragio sūnau, ežere! Teišdygstie tau du ragu už tavo piktą neramumą: šėlk sau sveikas, bet tik – gale slėnio!

Ir sustūgo vandens aplink salą, bet neb keršto balsu, nepravardžiovimu užgautu, tik džiaugsmu, kad jiems rasta pagaliau rimties vieta.

Taip ir rados – Dviragis, neramus Salų ežers. Gi šią kalvą Valiuliui milžinkapiu skyrė.

LIETUVOS ŽODIS

Vieną rytmetį mieguistas ne mieguistas, į saulę įsimeldęs ar tik įsisvajojęs Sauliukas vos atsipeikėjo, išgirdęs motinos balsą:

– Sauliuk, ko gi tu vėl taip anksti atsikėlei? Ar nesveikas esi? Bene sopa tau pilvelį? – teiravosi rūpestinga, mylinti motinėle.

– Eikš, pieneliu tuo tarpu papusryčiausi, kol ko šilto pravirsime!

Saulius šiuo sykiu pabučiavo mamą lyg nebe savom lupelėm ir nusekė paskui ją į vidų. Bet puodelio pieno nepalytėjo.

– Mama, ar tamsta buvai kada nors Piliakalny? – paklausė. Iešmantienė, sveika, gerai išsiilsėjusi moteriškė, dabar švaistės puodais ir visokiais kitais indais, kad net viesulą troboje kėlė. Ir tai energijos negalėjo išgaišinti. Tad mielu noru pasidavė sūnaus provokacijai ir ėmė liežuviu it miliniu klebetuoti, gal ne tiek Sauliui, kiek savo atminimams.

– Buvau, kur būsiu nebuvus, nors tai nebe mūsų dalis. Tai buvo senai, kai jauna dar tebebuvau, kai visa, kas baisu, į save traukė. Dabar ko gi aš ten bevaikčiosiu? Galvos paguldytų? Dievai jo nematai! Nerami tai vieta ne tiktai vidudienį ar vidunaktį. Ten juda, ten stuksi. Ten uola iš šono balon kiek jau amžių griūva ir vis neišgriūva. It koks kamštis. Mūsų jaunimas jau nebe kartą mėgino ją pakasti ir

žemyn nuritinti. Tik nieko nepadarė. Esama kietai užkeiktos. Ir tasai ją tenuritins, kurs įspės – Žodj. Šito Žodžio patys lietuviai nebežino. Jį bežino kaimynai. Tik pavydėdami nepasako lietuviams. Nes kad pasakytų ar patys lietuviai susiprastų, atsivertų Piliakalnis, atsidarytų dabar ta uola užristos durys, pasirodytų – Nauja Valstybė, kur visi miega, žmonės ir kareiviai, kur visi Lietuvos ginklai ir turtai.

– O kas ten dybą* pasistatė? Ar kas ten laipioja saulės patekėjimo sutiktų? – kvotė savo motiną neapsakomai susidomėjęs Saulius.

– Kam gi reikia tos saulės? Ji ir nesutinkama pateka. O dybą pasistatė rusų kareiviai, kad ištol ištol matytų priešininkai, kurie Lietuvos Žodj žino ir su juo į Piliakalnį eina.

– Kokie priešininkai? Ar jie kada žada ateiti? Iš kur jie bus? – pasipylė klausimai. Tik Iešmantienė, išbėrus visa, ką kartų kartos paliko, viena kitai pasakodamos, daugiau nieko nebemokėjo pridėti.

– Ar aš žinau, kas, kada, iš kur? Priešininkas turbūt baisus, kad jo taip saugosi. Vieni rusų kareiviai jo nebijo susitikti. Tik dabar ir jie kažin kur dingę. Dyba baigia pūti, o vis nėra, kas joje sargybą stovėtų. Nenori tačiau, kad ir kitas kas ten laiptotų. Tad pastatę ją, smarkiai užkeikė ir susirinkusiems apylinkės žmonėms pasakė: „Šitais spyriais laiptoti užginta. Kas neklausys ir žvalgysis po apylinkę, užsimuš negyvai.“ Kas juos žino, tuos kareivius; gal jie tik nenori, kad kas ten lauktų su Žodžiu ateinant Lietuvos galybės iš Piliakalnio paleistų...

– Mama, nejaugi nėra tokių žmonių, kurie būtų visa to nepaklausę?

– Nėra! Visi bijo užkeikimo. Bijo padėti savo galvą, kad ir už tai Žodj laimėtų.

Ir įstrigo Sauliui įkyri mintis: kas gi galų gale paleis tuos Lietuvos kareivius iš pilies urvo, kur jie per amžius snaudžia neprietelių užžavėti? Kam kareiviai, pasistatę dybą, taip smarkiai užgrėsė ja laiptoti ir iš viršūnės tolyn žiūrėti? Tikrai, ar ne čia tik bus atspėjimas Žodžio slėpinio? Kada gi ir kas išsiras, kurs išdrįs nepaklaustyti įsakymo ir pavogti tą slėpinį?

Kas? Kas? Kas?

Ėjo metai, o Saulius vis neužmiršo tos pasakos. Ne tik neužmiršo, bet vis aiškiau ėmė permatyti kiaurai žemę, kaip miega Lietuvos kariuomenė.

Visa, ką tikrai ligi šiol buvo matęs paveiksluose Šventosios Istorijos knygoje ir brolių atsivežamosiose, visa tai, ką buvo ligi šiol pats gyvai matęs ar girdėjęs, – visa tai dabar susirinko į vieną vietą.

Ir susidarė Saulius savo atskirą pasaulį, kur buvo įeinama per Piliakalnį, kur nei galo, nei krašto nebuvo. Žemės luobos, tą užburtą valstybę nuo kitų akių dengiančios, jam nebuvo. Budėdamas ir miegodamas matė ją lyg sambrėškoje, pilną šešėlių. Miškai, upės, kalnai, pakalnės, pilna žmonių.

Vieni, kailiais prisidengę, basi ar karnų vyžomis, slėpinių pilnais veidais, patys slapstydamies tankynėmis, bėginėja iš už vieno medžio už kito, vis toliau, toliau gilyn į mišką, Vis daugiau, daugiau žmonių įsižiūrėjusių kažin kur tol, tol, o kur, nė pats Saulius nebematė.

Kiekvienam už pečių didžiausios vytelinės aštrių vylų, kiekvieno rankose tamprūs, kuone dvigubai už juos pačius didesni lanketai. Dveji metai štai kaip bėga, bėga, ir Saulių pradeda imti nerimas ir nekantrumas: kodėl gi nė vienas iš jų neįtempia savo lanko, nors be tikslo pavėjui nepaleidžia bent vienos vylos? Saulius pažiūrėtų, kaip ji lekia, išgirstų, jis buvo tikras, kad išgirstų, kaip ji zvambia, ir pamatytų, kur ji krenta. Bene būtų tai parodymas, kurlink per visą amžių jam reiks eiti, nes ir to buvo tikras, kad jam bus kokiuo nors būdu parodyta, kur eiti ir kas daryti. Nei dvarininko vežėjo galionai, nei moksleivių sagos, nei bažnyčios kunigų apdarai nepatraukė jo nė vienai valandėlei. Jis nebuvo įsivaizdavęs nei vieno paprasto tako, kuriais kiti keliauja. Jei svajoto apie ateitį, tai apie tokią, nuo kurios galva kitiems sukės ar juokas ėmė, o jam tai rodės visai paprasta.

Antai kitur toje svajonės valstybėje tarpukalnėmis, paupiais slenka graži kariuomenė, tokiais blizgančiais skydais prisidengusi, tokiais blizgančiais šalmais užsidėsčiusi, tokiomis blizgančiomis plieno liemenėmis apsilksčiusi, kad net akys reipsta. Saulius per tą spindėjimą nebemato atskirų asmenų – bemato sieną iš šonų ar gyvą grendinį iš galvų.

Aiškliai jis temato vieną figūrą, visa galva aukštesnę už kitus, visu apdaru skaistesnę, visu judėjimu

* Dyba – kelio rodomas stulpas. (Red.)

drąsesnę. Kas jis? Ak, juk tai – Saulius! Bet kaip jis čia pakliuvo į tarpą lietuvių? Ne, tai ne žydu Saulius, tai savas lietuvių Saulius, bet kurs visa galva už kitus aukštesnis buvęs: Vytautas, Kęstutis, Algirdas, Mindaugas, Švitrigaila, Rimgaudas, Daumantas ar dar kas kitas... Visi Lietuvos istorijos vardai, tik sudrikusia eilia, pakarčiui leidos, jis tai „matė“, ant įžymiosios figūros.

Ak, kiek Lietuvos turėta tų „Saulių“! Juos ir šiandien tebemini pasaulis. Kodėl gi dabar jų nebėra? Argi visus Saulius aukštagalvius nevidonai sužavėjo? Kas ir kada juos visus atžavės? Jei nebegalima atžavėti, tai ar negalima naujų prisidaryti? Kodėl jų niekas nedaro? O gal jų yra, tik jie nenori išsiduoti? Gal ir gyvieji kokių nevidonų sužavėti? Kas tie nevidonai ir kas bus, kurs juos visus nugalės ar atžavės?

Dar kitur pakriaušėmis ir pamūrėmis lyg sėdomis, lyg gulomis kėpso dar daugiau barzdotų vyrų. Nieko aplink juos nematyti, kas reikštų, kas gi jie tokie buvę, ką dirbę veikę. Gal tai šiaip jau žmonės, kuriems niekas nerūpėjo ir kurie nieko ypatinga negeidė? Tai jų nė kelti nevertėtų. O gal aš jų nepermanau? Jei būtų tokie buvę, tai kodėl jie neišnyko, nesupuvo kapuose po supiltomis kaubrėmis, bet atsirado žavėtojo valstybėje drauge su raiteliais ir pėstininkais, tėvynės kovotojais? Ne, jie turbūt taip pat „Sauliai“, nors ne karaliai ir ne kareivos. Gal ir jie tėvynės iš priešininkų rankų vaduotojai, tik savotiški. Gal kokie kunigai, žyniai, rašto ir mokslo vyrai, sumaningi amatininkai? Ne, bus ir jie prikelti...

Juo Saulius augo, juo labiau virė jo protas, vaizduotė vis daugiau gamino prakilnių prakilniausių paveikslų, keisto jų supynimo ir subūrimo. Visus juos krovė į tą savo fantazijos muziejų piliakalnį. Ir vis dar daugiau jų ieškojo. Jis nuolat darbavosi, svajavo lig nuovargio, sunkiai, net sopamai, kol įšėlusios, įsisiūbavusios fantazijos nebegalėjo besuvaldyti, besustabdyti.

Nei darbui dirbti, nei gyvuliams ganyti Saulius darėsi nebetinkamas. Prašomas dirbs, bet nepabaigs, liepiamas eis, bet nenueis. Ir vis dėlto nesupras, už ką gi ant jo vyresnieji pakreitėja ir dažnokai pravardžiuoja:

– Užuomarša!

Kur Saulius ėjo, kur buvo, vis jis kankinosi tuo Lietuvos Žodžiu, kurį kažin kas turėjo jam atminti. Saulė, nėra ko abejoti, tą žodį žinojo, apie tai jam kas dieną paslaptinai mirkčiojo. Bet ar ją išklausi? Antai ir šunelis ilgėjas kaukia svajonių naktimis. Bene jis uodžia, bene atspėja, kad ne viskas yra, ką žmonių akys temato, kad dar yra, ko žmonės nemato ir reta kas tejaučia. Kam gamta gegutei duoda tokį liūdną melancholingą balsą kaip tik tuo metu, kai viskas atgyja ir sukruta džiaugtis? Liūdi, kad ne visi gali pavasario džiaugsmiais džiaugtis, kad bent kas turi amžių kalėjime kalėti. Ko ir žmogus ilgėjas, nors viso ko būtų sočiai pertekęs? To, kad ne visi jo broliai – namie.

Ir nebeįvadinsi Sauliaus į vidų vasaros mėnesieną ar kada šunes kaukia, ar kada gegutė sukukuoja. Stovės nustėręs, išbalęs lyg operaciją daromas, lyg per nevalią iš jo krūtinės jausmą plėštų ir draugėję su kaukimu ir kukavimu ten leistų, kur tas balsas eina. Vis jam rodės, kad galų pagalios atsimuš šitie liūdesio balsai į Piliakalnį, sujudės žavėtieji, šoks iš letargo ir pirmų pirmiausia sušuks:

– Dėkui tau, Sauliau, kad mus užjautei ir savo karštu jausmu it yla mus žadinai iš miego į darbą: valio mūsų – kunigaikštis!

Pagaliau ėmė Saulius visur vienu tik slėpinių ieškoti, net ten, kur niekas jų nė nenujėgė. O visa ko centras vis tebebuvo – saulė.

Baigias štai slopi vasaros diena. Saulė, susiriesdama lig nagelės, švietė per kiaurą dieną, pagaliau privargo, ima vis daugiau sulaikyti spindulių, nuo to pūstis ir didėti vakaruose. Saulius, pasilipdamas ant tvorų, ant vartų, mato, kaip gremzda už akiračio į tirštą tirštą debesį. Štai paskutinį kartą dėbtelejo mieguistom akim iš už Graužių pakriaušės ir murktelejo į miegą debesų patale. Darosi prietema.

Iš laukų parbėga kiaulės, avys. Tai neįdomu. Bet antai rimtai, pailsusia eisena iš tolo pareina vėjo prigėrusi, išputusi banda. O viduriu jos – riebus bandos šeimininkas – laukys bulis. Jis visas juodas, tad jo viso temstant nė nematyti. Matyt tik viena balta jo burna, iškilusi viršum nugarų, it tos bandos procesijos vėliava, kuria visi turi sekti kaipo savo kelionės ženklui; nebūtų vėliavos, nebūtų nė bendrumo kelionėje.

Saulius nuo vartų laukia savo draugo laukio, jo yra pasilgęs, jam užanty duonos plutų prisirinkęs. Atėjo laukys ir stačiai į Saulių. Saulius graibos aplink didelius jo ragus, šiekštomis išsikėtusius į šonus, kedena garbanotus jo plaukus, garbanotus tiktai ant burnos. Visi senstančio pikto bulio bijo ir saugos. Bet tarp Sauliaus ir bulio buvo vienodumas ne tiktai burnų baltumo, bet ir lyg sielų bendrumo. Panašumas gėdos nedaro.

Saulius vedas laukį už rago į vidurį kiemo, pasemia jam iš šulinio tyro vandenėlio, pagirdo ir guldo, kalbėdamas lipšnių žodelių ar tokių, kurių kiti visiškai nesupranta. Bulis, ant šono pasiritęs, ramiai sau ima gromuloti, o Saulius, priešpriešais vejoje atsisėdęs ir abiem kumšteliais smakrelį parėmęs, ištisą valandą žiūri į savo bičiuolio veidą. Laukys, it atsipenėjęs turčius sprandą išrietęs, pagurklę padribinęs, atsikraginusiiais ragais, savo drąsumu, pajėga ir nenusileidimu niekam Sauliui rodės taip pat „saulium“, kad ir bandos: kam jis visa galva būtų už kitus didesnis? Be visa to, Saulius matė jo išmintį ir nėmaž neabejojo, kad jis galvoja ir mintija sunkią mintį, ypač atgulęs.

Vakaras. Gamta vis labiau slopsta. Banda dūsauja. Milžėjos pieną į milžtuves tekina, ir tasai vienodabalsis: čiurr, čiurr, čiurr, rodos, labiau žmogų slopina ir miegan verčia. Tik abiejų Iešmanto „Laukių“ miegas neima. Bulis galvoja, o Saulius, akių nuo jo neatitraukdamas, akimis ir visa savo būtybe traukte traukia iš bulio prisipažinimą: ką gi tu, broli, galvoji, ką žinai, ko mes, žmonės, nežinome? ką tu galėtumei man pasakyti? Gal žinai Žodį? Žinai, žinai! Kaip žino saulė, žino šunelis, žino gegutė, tik mes su visais jais nebemokame susikalbėti. Didžios dūmos lygiai sunku atspėti, ar jos būtų žmogaus, ar gyvulio.

Ligonis, negalėdamas užmigti, ima tyrinėti visas kambario, kur guli, smulkmenas, nuo grindų lig lubų. Taip ir Saulius. Nerimo pilnos akys neramiai čiūžinėja po visas namų ir gamtos smulkmenas, ilgai sustodamos prie kiekvienos ir kartkartėmis prie to pat sugrįždamos. Rodos, ištyrė griežtai visa tai, ką nė pro mikroskopą ne visados tegali ištirti, su visa kuo susigiminiavo, susibroliavo, į visa ką savo jausmo, savo sielos įdėjo. Pagaliau nebeliko nieko nauja, kas dar būtų galėjęs jo mintį pažadinti ir svajonių srove paleisti.

Tad savo ieškojimų sritį Saulius turėjo galų gale praplėsti ir persikelti kur kitur. Gimnazijų vaikai, sako, bėgą pas indijonus medžiotų. Saulius turėjo prakilnesnį tikslą ir lengviau pasiekiamą vylių – savo Piliakalnį. Ten jis ėmė vis dažniau mintimis krypti.

Pamiršo Saulius savo mieląją saulytę, savo mėgiamąjį laukiuką. Dabar jis nuo ryto lig vakaro bepradėm dairės vis į vieną šalį, vis ten, kur tol tol dūlėjo aukšti Kalniečių kriaušiai, ant tų kriausių miškai ir ant tų miškų – kareivių sargyba lyg kėdė ant keleto kryžmų.

Ilgai bežiūrint, ėmė jam rodytis, lyg ten kažin kas laipioja, iškiš galvą aukštyn, pakrypuos, pasidairys ir vėl nusileidžia.

– Kas gi ten būtų? Nujau, bene tik atsirado kas kitas, kurs taip pat būtų įsigeidęs Lietuvos Žodį įspėti ar bent ateinantį spėjiką prie Piliakalnio sustabdyti?

Ir ėmė Sauliui širdį plakti, ne pavydu, kam ne jis tai bus padaręs, tik baime, kad kitas kas, gavęs slėpinio Žodį, nusineš sau vėl keleriems amžiams metų. Atminus tai ir kad per visą amžių tuomet reiktų jam veltui kankintis, kaip dabar kankinas, jis stingo mirė vietoje. Ir nusprendė ištirti sargybą. Tik reikėjo sėbrų padėjėjų; ne dėl baimės: jis ir į Gaidžkalnį buvo pasiryžęs eiti ir buvo, nors nieko nelaimėjo, dėl tikrumo.

Sodžiaus berniūkščiai gerokai nustebo, pamatę vieną kartą Saulių į juos ateinant.

Saulius nesipyko su sodžiaus vaikais, kaip nesipyko nė su kitais. Tačiau ir nesutarė su jais. Vaikai dažnai užbėgdavo į Iešmantų kiemą, mėgindavo pažaisti su Saulium, išsivadinti jį į laukus ar į mišką pasibėgiotų, bet retai telaimėdavo, jei kvietės kitur, ne į Popšutę. Saulius, nuolat paskendęs tik pačiame savyje, nebuvo pratęs ką nors daryti būriu. Jei ką darė ar ėjo, ar žaidė, tai vis patsai vienas, vis tik savotiškai. Patrepinės, patrepinės, būdavo, vaikiūkščiai, patrauks nosimis, pasidairys, ir ima jiems darytis nebejauku. Dirstelės į kits kitą, susipras, jog visi tą pat jaučia, spirs basomis kojomis į žemę it būrelis ūmai išgąsdintų stirnų, ir tiek jų beliko. Tik dundesys suvirpina orą. Ir kaip niekas jų ateinant nelaukė, taip niekas nematė, nei kur jie dingo.

Sauliui vaikų pasirodymas ir išnykimas tiek tesvėrė, kiek, sakysime, už saulės užėjęs ir nuėjęs

debesėlis ar ūmai susisukęs ir dar greičiau nudulkėjęs viesulas. Visi žmonės buvo labai tai jam, kurie negalėjo žinoti Lietuvos slėpinio Žodžio.

Ir sodžiaus vaikai ant Sauliaus nepyko, kad su jais nesideda, kaip nepyksta ant vyresniųjų, kam juos savo amžium peraugo. Bet lyg ilgėjos jo, numanydami jame kažin ką nepaprasta, kad net privengė jo, nediršo su juo. Nelyginant draugo gimnazisto, su kuriuo lakstė lakstė kaip lygūs su lygiu ir štai išvydo jį skaisčiomis sagomis ir varsinėmis mastelėmis. Lyg būtų tas draugas ir nebe tas – daugiau matęs, daugiau girdėjęs, prie kitų draugų prisiskyręs...

– Ar jūs senai bebuvote Piliakalnyje? – paklausė vaikus Saulius, atėjęs pasieškoti naujam sumanymui sėbrų, tačiau lyg jų nematydamas, lyg ne jiems žodžius taikydamas, tik savo mintims.

Vaikai kaip avys, šuniokui atbėgus, bereikšmes savo akis subedė į Saulių, patrypčiojo pastipuliavo, apsikeitė vietomis ir, valandėlę patylėję, suklego vienan balsan.

Buvo neapsakomai patenkinti, kad Saulius juos prakalbino, lyg tai būtų padaręs ne Iešmantų Saulius, tik koksai poniškas dėdė ar patsai klebonas. Tad kiekvienas pasirūpino nusipasakoti griežtai visa, ką tik nauja buvo patsai prityręs ar iš kitų girdėjęs. Vienas daug, kitas dar daugiau.

Nauja tačiau Saulius nedaug tepatyrė: kuone visa jau buvo iš kitų girdėjęs. Dabar tik giliau įsivaizdavo tą slėpinį Piliakalnio vietą, pilną dvasių, kurios nuolat žmonėms vaidinas, kurios visus per amžių amžius kankina ir neramina, niekados tačiau aiškiai nepasisakydamos, ko gi nori, kad gyvieji padarytų. Tarp vėlių ir gyvųjų nebeliko bendros kalbos. Argi jos ir nebuvo? Turi būti kalba, jei buvo ir tebėra santykiai; ir vėlės nekaltos, kad gyvieji tiek nuo jų nutolo.

– Buvome buvome! kur nebūsi!

– Mes su kerdžium lepšių ten rovėmės.

– Mes su teta pušinę ten laužėmės.

– Mums nieko neatsitiko. Gi kitiems, pasakoja...

Ir byrėjo byrėjo pasakos, viena už kitą baisesnės, viena už kitą keistesnės.

– O Laurukas štai tai net lipė, – galų gale pridūrė vienas.

Narvilų Laurukas, kresnas drūckis, plačiakaktis, geroku išvirtusiu pilvu, ant kurio niekaip nesilaikė kelinių juosmuo be antpečių, vis nuslysdamas į papilvę, tylėjo.

Saulius, ligi šiol lyg nesava valia pasiduodamas vaikų pasakų įtakai, visa gerdamas taip, kaip katinas, atakaitoje pasiraivydamas, geria šilimą, dabar tik krūptelėjo ir giliąsias savo akis susmeigė į Lauruko akis.

Ir Laurukas krūptelėjo, tai pajutęs, akis nuleido žemyn, žvilgterėjo aukštyn, dar greičiau vėl nuleido ir net visiškai nosisuko šalin.

– Lauruk, pasakyk, ką tu ten esi matęs! Kodėl tu man nieko nesisakei? – ne savo papratimu ūmai prišoko prie jo Saulius, visas lyg drobė išblyškęs.

– Nieko... – burbtelėjo Laurukas nei negrįžtelėjęs. Tik pasilenkė, pasiėmė akmenioką ir tokiu smarkumu jį sviedė, kad net visi įsiklausė į jo zvembimą.

– Laurukas turi stiprią ranką. Mes taip neišmetam, – tarė berniokai, pasididžiuodami savo draugu.

Visa Lauruko povyza, jo ypatingos akys, tasai „nieko“ ir bandymas visa nudėti šalin, – be kokios priežasties sviedimas akmenėlio, – griežtai visa pasirodė Sauliui be galo įtariama ir neįtikėtina. Lauruke Saulius pradėjo matyti daugiau neiškvostų slėpinių kaip garbanotoje mėgiamojo laukio burnoje. Tad tokiu nervingu įkyrumu prikibo prie jo, kad pasakytų, ką jis ten yra matęs, jog šisai nebežinojo, nei ką beatsakyti. Lyg atsikratydamas tarė:

– Nu, tol, tol skaisčius, labai didelius rūmus.

– Ar tai bažnyčia? – kvotė Saulius.

– Matyt ir bažnyčia. Ir ne viena. Tik tai ne bažnyčia.

– Tai kas gi?

– Sako, kažin koks vienuolynas buvęs, kunigai ir vienišai-atsiskyrėliai gyvenę, paskui švedai. Kunigus Sibirijon išvežę, vienišams pačias vesti liepę, o švedai išmirę nebeiškęsdami, kaip pasiilgę savo tėvynės. Kurie gi likę, tuos pelės suėdusios.

– Dar ką tu matei?

- Nu, dar Beragio ežerą.
- O dar ką?
- Nu, pusiaukelėj tarp jų Juodžiaus kelmą. Žinai, tą, ties Tošyne.
- O dar ką?
- Daugiau nieko. Tikrai sakau, daugiau nieko nebesimato.
- O toli matyti?
- O, toli. Pati dangaus briauna.
- O saulę tekant ar sėdant matei?

Saulius jautė – Laurukas tikrai nieko daugiau nebeapasakys. Tad liovėsi kvotęs. Tik išeidamas nuo vaikų, tarstelėjo Laurukui:

- Ateik į mus. Žiūrėk, ką aš tau pasakysiu...

Ir it šmėkla, it vieno kaulo būdamas, nekrutėdamas nuėjo tolyn, greičiau oru, ne žeme.

Vaikai nepikto pavydo pilnais veidais tuoj apspito Lauruką.

- Lauruk, Lauruk, ką tau Saulius žada pasakyti?

Bet Laurukas susiraukė, piktai pasimuistė, artimąjį berniuką smarkiai atmetė šalin ir, patsai nesitverdama įdomumu, nužingsniavo namo, trumpai taręs draugams:

- Ar aš žinau...

Namiškiai pasergėjo, kad visados tylus ir rimtas jų Laurukas šiandien lyg ko piktas ir neramus, lyg kuo didžiuojasi.

Laurukas tikrai didžiavosi savo širdyje. Betgi ir buvo ko! Ar tai juokai: Saulius – vienišas atėjo į vaikus ir iš viso būrio išsiskyrė jį kitiems pavydėti.

Taip patenkintas Laurukas tebuvo vieną kartą per visą savo amžių, tiesa, dar nedidelį. Atseit, kada vieną kartą, nunešęs artojui pietų ir gerai prišėręs širmius, apsigrėžė juos, artojui apvirtus pogulio, stipriai nutvėrė sunkų geležinį plūgą ir ėmė vagą varyti. Vieną nukreivuliavęs, antrą jau kuone visiškai tiesią atgal atvarė.

- Žia, mūsų Lauruko jau pilno berno besama! – tikrai nustebo artojas.

Lauruką tie žodžiai taip paglostė, kad jis ir iš tikro pajuto savo kūne labai daug vieko*. Nuo to laiko ką tik sunkaus darė ar kėlė, vis darė tokiu veidu, lyg tai jam niekai, lyg jis, kad panorės, tai ne tiek dar padirbs ar pakels.

Saulius, parėjęs namo, taip pat nerimo ir nebeiškentė, – taip laukė Lauruko ateinant. Visa, ką jisai žinojo, ką jautė, ko troško, visu savo svarumu ūmai užgulė jį. Jo dvasia tempės, tiesiog jį sprogino, nieku būdu neišsiverždama. Brendęs vaisius taisy nukristi ir pasisėti. Išnešiotas, išpuoselėtas sumanymas vykinamas ieškojo padėjėjų. Ir jame užtiko pirmąjį sau tinkamą šalininką. Jautė, jūdviųjų širdys sukris.

Ligi tik galvijus atginė ir šeimyna vakarienės pavalgė, Lauras jau šliaužė nedrąsiai patvoriu į Iešmantus ir tuojau išvydo Saulių kieme po medžiu ties savo laukiu. Laukis, kalnu pasiritęs, tingėdamas, snūduruodamas gromulojo gramą ar retkarčiais Sauliaus paduodamas pluteles. Šiuokart Saulius lyg nesava valia kaišiojo jas buliui. Ir buliui jos šiuokart, matyt, nebuvo taip gardžios kaip visados.

Nepajudėjo Saulius, nei Laurukui atėjus ir šalia jo atsisėdus. Tik pratrūko pritvinkęs jo protas, per pilna širdis ir tai pašnibždomis varvėjo keistais nesuprantamais žodžiais, tai balsiau veržės smarkia, nelygia, nevienoda srove, tai įstabiai gražiai iškalbingai, tai kažin kokiais kits kito nesiturinčiais gabalais. Ir taip lig giliausių išvakarių, kol abu vaikiuku, artinantis vidunakčiui, pradėjo imti nerimas ir baimė.

Rytmetį Laurukas pakirdo visiškai apkvailęs. Gal kad neišmiegojo tiek, kiek visada, gal kad į lovą įkrito, lyg ko sunkiai virškinamojo apsigalęs.

Visa to, ką Saulius kalbėjo, Laurukas visiškai nesuprato. Atskirus dalykus lyg ir permanė. Tik tų dalykų buvo daug ir taip į vieną šūstį suvelta, kad dabar jis nieko nebegalėjo beišskirti. Ir kai vaikai

* Viekas – galia, jėga. (Red.)

tuojau įniko jį klausinėti, kur buvęs ir ką girdėjęs, tikrai iš karto netesėjo atsakyti, ar Iešmantuose buvo, ar Piliakalnyje, ar Vilniuje, ar dar kitoje Sauliaus nupasakotoje vietoje, tikrai ničnieko negalėjo atpasakoti iš visa to, ko buvo prisiklausęs. Lyg po gero pamokslo bažnyčioje, per kurį visi žmonės verkia, nežinodami ko, visi giria, nežinodami už ką, – gana jiems, kad jaučia, jog tai buvo gera, jog tai plovė vargu sukepusias širdis.

Nuo to laiko vaikai ir Lauruko nebematė savo tarpe. Per dieną jis lyg pamišęs slankiojos, lyg nesavom rankom dirbo, nesavais nasrais valgė. Tik nebeiškentė, kaip laukė vakaro.

Saulius nenumanė, jog jau kelintą kartą pasakoja Laurukui tuos pačius dalykus. Kas gi – keli kartai pasakyti tai, kas šimtais ir tūkstančiais kartų pergalvota!

Paskui Laurukas ir pats ėmė šio bei to klaustis. Dažniausiai kažin iš kur išrovęs, visai ne iš tos eilios, kurioje Saulius pasakojo. Ir paties Sauliaus mintis jis dažniausiai pakartodavo saviškai, išmirkęs jas savo supratime, apgaubęs savo išmone, nudažęs savo svajone.

Tada Saulius ryte rijo Lauruko žodžius, rasdamas juose gyvą šaltinį, iš kurio galėjo bent ką nauja patirti, kitaip tuos pat daiktus įsivaizduoti.

Ir taip abiejų vaikų dvasios turtas ir gyvenimo prityrimas pasidarė bendras, abiem lygiai šventas, abudu lygiai verčias įvykinti, ką jiems Apvaizda regimai deda – ieškoti Lietuvos slėpiningojo Žodžio.

Laurukas, didesnis už Saulių gyvenimo žinovas, nes buvo gerais dvejais metais už jį vyresnis, vieną sykį prasitarė:

– Kai išaugsime dideli.

Bet tasai paprastos žmoniškos išminties atsirūgimas, tasai paabejojimas apie savo pašaukimą visai neįtikino Sauliaus. Kam čia to išaugimo, kad didelis gali būti ir neišaugęs? Gi ir jis didelis, ir Laurukas didelis, nors staryn, jei ne ilgyn. O troškimais, abudu lygiai jautė, jiedu ir visus didžiausius yra peraugę.

Tada Laurukas daugiau ir nebeišsitarė apie tai, nebesvyravo, pilnai įtikėjęs, jog Lietuvos Žodžio ieškoti privalo kiekvienas lietuvis, didis ar mažas; jog užtikti ir įspėti jį gali ir jiedu štai drauge arba katras skyrium.

Vieną kartą, abiem įsivajojus mėnesienoje, Saulius kažin kur įsižiūrėjęs, ūmai išblyško ir smarkiai nusitvėrė Lauruko. Dusliu balsu, bailingai ėmė šnibždėti:

– Lauruk! Žodj pamatysiu – aš... skaištų rytmetį... iš aukšto, aukšto bokšto... Tu nematysi... Ak, bokštas griūva!.. Nebėra Žodžio... Dieve! Lauruk, vyk Žodj!.. pavyk, pavyk ir atspėk... Ai, gelbėk mane!..

Saulius atsikolė medžio lyg apalpęs. Laurukas išsigando ir žodžių, ir atsitikimo, ėmė draugą kratyti ir šaukti:

– Kas tau, ką tu šneki? – kol atšaukė Saulių.

Bet visais tais dalykais taip persiėmė, kad nei miegoti, nei valgyti nebegalėjo. Sulyso, išblyško. Pagaliau apsirgo. Karščiaivos, blaškės, kliedėjo, nuolat minėdamas tai Saulių, tai kažin kokį namiškiams nesuprantamą „Žodj“, tai visokius Lietuvos kunigaikščių vardus.

Narvilai nusigando. Atvežė gydytoją, kurs, kaip mokėjo, taip išaiškino, kad vaikas tvirtas, kad tai ne piktoji nervų karštinė, kad daugiau nebereikią jis beleisti ten, kur jį kas erzina.

Narvilai, žmonės taikūs, šviesūs, išmintingi, geruoju sugyveno su Iešmantais. Atėjo pasiguosti ir ilgai drauge sielojos dėl savo vaikų, kad Saulius Lauruką kažin kaip susargino ir kad pats kažin koks nepilnaprotis. Ir sutarė nebesuleisti vaikų draugėn.

Ligonis pagijo veikiai. Jaunystė vėl ėmė reikalauti savo teisių, kad, kas auga, tas gerai valgytų, gerai miegotų ir sveikas žydėtų. Bet anaipatol nepamiršo Sauliaus ir jo pranašystės. Tik tam sykiui lyg nebejautė reikalo beieiti pas jį. Ypač kad geri jo tėveliai geruoju įprašė į Iešmantus nebevaikščioti. Būtų galėjęs slaptomis tai daryti, tik neleido įgimtas atvirumas ir nepratimas meluoti.

Sodžiaus gyvenimas tiesiog baisus savo tuštumu. Vasaros darbai, prarydami visą žmonių laiką, pavergdami jų akis ir ausis, bepalieka nepalytėtą jų vaizduotę. Tiesa, daugumos sunkiai dirbančių žmonių taip sustingsta visi kūno sąnariai, jog tarytum ir jų smegenys kiaušuose sustingsta. Ką jau bekalbėsi apie vaizduotę, kad ir paprastieji jausmai sunkiai beįvairuoja. Vis dėlto iš tūkstančio ar daugiau sodiečių randasi po vieną antrą žmogų tokiuo sielos įtaisymu, kurs nesiliauja dirbęs ir kūno

varguose. Kas gi be jų būtų mums pridainavę tiek tūkstančių dainų, prisekę tiek pasakų, davę tiek priežodžių, patarlių, pertarmių, tiek palyginimų su visais pačiais smulkiaisiais gamtos dalykais, visa to, ką mes vadiname liaudies kūryba, jos kultūros reiškimu?

Ar aš žinau, ką Apvaizda ruošė iš Sauliaus: žodžio ar varsų dailininką, pranašą poetą, religijos reformatorių ar kitą kokią keistenybę. Kurlink būtų jis nukrypęs, taip jautriai visus įspūdžius sugerdamas, taip skaisčiai viską įsivaizduodamas! Dabar jį tepenėjo Valiulio dvasia, Lietuvos senovės paslaptinės, ir tam sykiui Sauliukas tebuvo jo mokinys.

Anot psalmės žodžių, praraja prarajos šaukias². Abudu nenuoramu, Laurukas ir Sauliukas, negalėjo ilgai patekti, vienas antro nepapildydamu. Taigi nepraėjo nė keletu mėnesių nuo priepuolio, kaip visi jį užmiršo, ir abudu draugu vėl ėmė kur tik benutrūkdami bendras keliones keliauti, ilgas valandas prasvajoti ir prašnekėti.

Tik ir abiem susidedant vaizduotėmis, vis dar buvo maža, kad tai būtų galėję juodu pilnai patenkinti. Jiedu augo kūnais ir sielomis, augo jausmais ir pasiilgimais, dvejetu trejetu metų pralenkdamu kitus vienamečius. Jau artinosi ir lytinio brendimo laikas, pavojingiausias jaunuomenei; vienų sielas jis pabaigia ištižinti ar iškraipyti, kitų gi taip sutirština, jog priveda kuone lig satanizmo ar apskritai bendravimo su dvasių pasauliu.

Pagaliau ėmė draugam ir savo tarpe darytis nuobodu, pradėjo nebeužtekti vieno antram, niekuo nebeapasipildant nauju iš šalies. Asmeninei jūdviejų nelaimėi, nors apskritai viso krašto laimei, kaip tik tuo laiku padvelkė visai nauja tautos dvasios srovė ir nusinešė juodu drauge su prakilniaja jaunuomene, vienus skandindama savo sūkuriuose, kitus išblokšdama ant kriaušiaus. Tos dvasios pūtėjai buvo universitetų studentai, jaunieji kunigai ir gimnazistai. Denionių Aleksys Taučius su Jokūbu Niaura, Gondingos Rimutis Vizgirda, dažnokai vaduviškius lankęs, Nečionių Iešmantukai ir k.

Vaižgantas, *Raštai*, t. 4: *Pragiedruliai*, Vilnius: Pradai, 1996, p. 467–486.

² Ps 41 (42).